

KÖROĞLU, ERMENİ VE BİR TÜRKÜ

Reyhan Gökben SALUK

Araş. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, rgsaluk@gazi.edu.tr

ÖZ

Köroğlu destanı, Türk milletinin ortak kültür mirasını, tarihini ve folklorunu yansıtan bir abidedir. Destanın; ilk tarihî tabakaları Türklerin kültürel ve siyasi birliktelik içinde olduğu dönemlere kadar uzanmakta ve tarihî süreç içinde zenginleşerek epope seviyesine ulaştığı görülmektedir. Köroğlu destanı çok boyutlu tarihî kurgusu, geniş bir coğrafyada kendine has bir anlatı geleneği yaratması, varyant ve versiyon zenginliği gibi vasıflarıyla destan külliyatımız içinde evrensel bir kültür ansiklopedisi seviyesine ulaşmış bir eserdir.

Köroğlu rivayetlerinde kahraman Köroğlu'nun karşısında çeşitli etnik gruplara mensup tipler bulunmakta (Arap, Ermeni, Yahudi, Kürt, Gürcü, Lezgi, Frenk, Çin vb.) ve bu etnik gruplarla Türklerin siyasi, sosyal ve kültürel ilişkileri tasvir edilmektedir. Bu sayede Türklerin diğer milletlerle olan tarihî, ekonomik ve sosyolojik bağlarının etkileri ve yansımaları Türk milletinin ortak temayülü ve kolektif bilinçaltının ortak cevabı olarak âşıkların, destancıların ve ravilerin dilinden söze dökülmektedir.

Köroğlu destanında yer alan etnik gruplardan bir örnek olarak Ermeni tipi, daha ziyade "kâfir/bezirgân" olarak betimlenmektedir. Destanın Batı versiyonlarında yer alan Ermeni-Köroğlu değişiminin arka planında, Ermenilerin haksız yoldan zenginleşmeleri, her iki etnik grup arasındaki din farklılığı vb. sebepler yatmaktadır.

Köroğlu ile Ermeni tipi ve destanın Ermeni rivayetleri ile bağı ciddi araştırmalara konu olmalıdır. Bu makalede, H.1256/M.1839 tarihli bir cönkten aldığımız Köroğlu Ermeni değişimi Latin harflerine aktarılmıştır. Ayrıca Köroğlu destanındaki Ermeni tipi mevcut metinlerden yola çıkılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köroğlu, Ermeni, Köroğlu destanı, türkü.

KOROGLU, ARMENIAN AND A TURKISH FOLKSONG

ABSTRACT

The Köroğlu Epic is a monument that reflects the collective culture, history and folklore of the Turkish nation. It can be said that the first historical sheets of the Köroğlu Epic belongs to the period of cultural and political unity of Turks and that epic was later enriched epope during historical process. Köroğlu is an epic has reached the level of a universal encyclopedia in our corpus with qualifications as multi-dimensional historical fiction, geographical prevalence, variant and version diversity.

With almost every version of Köroğlu legend, there are so many ethnic types of protagonists across the great hero Köroğlu (Arabs, Armenians, Jews , Kurds , Georgians, Lezgi, Europeans , Chinese and so on) and in these texts we can easily to see the depicted political, social and cultural relations. In this way, we can see the effects of these relations as an answer of ashiks, legend writers which shows us the reflection of Turkish opinion and collective unconscious.

The pratogonist Armenian in this legend unfortunately depicted as cruel merchant, with fake identity, insinuating manner person like some other ethnic members in this legend. The background of the speech between Köroğlu and Armenian, the text make us a criticism of

Armenian bad-behaves , the unjust enrichment on the road, religious differences and betrayal to the Turks.

Köroğlu and Armenian versions and this epic narrative should be the subject of serious research. In this article, 1256/1839 dated Köroğlu-Armenian folksong received from a manuscript was transferred to Latin alphabet. Also in Köroğlu the Armenian pratogonist can be examined by using the other versions.

Keywords: Köroğlu, Armenian, Köroğlu Epic, Turkish folksong.

1. GİRİŞ

Prehistorik zamanlardan günümüze kadar cereyan eden önemli hadiseler ile toplumsal belleğe kazınan savaş, göç, kıtlık ve zafer gibi vakaları işleyen destanlar, kültürel değerleri nesilden nesile aktarma işleviyle ortaya çıkmaktadır. Destanların bir diğer işlevi de kolektif bilince ihtiyaç duyulan durumlarda toplumsal uyanışı desteklemek ve millî bilincin yeniden uyarılmasına zemin hazırlamaktır.

Destanı (epos), *"bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biridir."* tümcesiyle tanımlayan Şükrü Elçin, bu edebî verimlerin tarihe bağlı olmakla birlikte cemiyetin ortak hayat görüşünü ve ülkülerini aksettirdiğini ifade eder (Elçin, 2000: 72). Ayrıca destanların teşekkülünde ve yaratma zeminde savaş, din değiştirme, göç, kuraklık gibi millet vicdanında yer etmiş büyük hadiselerin olduğunu vurgular.

Tarihin edebî bir üslupla beyanı olan destanlar; belirli zaman-mekân unsurlarına ve her yönüyle geleneğe sımsıkı bağlı anlatılar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu vasıflarıyla destanlar; kökleri milletin en eski tarihinde aranması gereken, ait olduğu milletin mensupları tarafından bilişsel ve duyuşsal bildirimler içeren bir zihniyet yansımasıdır.

Kültürün antropolojik boyutu toplumların kolektif yaşam üzerine kurulduğunun bir ispatıdır (Dicks, 2004: 25). Kolektif yaşam üzerine dizayn edilen unsurlar ise kültürün maddi ve manevi bütün yönlerini ihtiva etmektedir (Mulhern, 2000: 15-17). Bu bağlamda kültür tarihi araştırmalarının vazgeçilmez bir kaynağı olarak destanlar, kolektif birlik düşüncesinden beslenen ve ait olduğu toplumun ortak kültürünü nesilden nesile taşıyan en önemli anlatılardır.

Jean Paul Roux'a göre toplumsal bilincin ve ortak kültürün gerek aktarımı gerekse teşekkülü bakımından sözlü gelenek ortamının katkısı tartışılmazdır. Bu gelenek ortamı içinde metinlerin yaratılış zemini genelde ya okuması ya da davranışlarının ayrıntılarını bir kenara kaydetmeye pek alışkın olmayan bir toplumda seçkin kişilerin elinde şekillenir (Roux, 2007: 25). Sözlü kültür ortamının kaygan zemini bu seçkinlerin elinde her söylendiğinde yeniden yaratılan ve zihinlerde yeniden şekillenen metinler silsilesi oluşturur ve bu metinler kültürel kodlarla bağlamı içinde çeşitlenerek zengin ve çok boyutlu söylem geleneğine zemin hazırlar. Bu vesile ile her toplum yaşanmışlıklarını, mutluluklarını, travmalarını çeşitli şekillerde -yazarak, yontarak veya söyleyerek- geleceğe, sonraki nesillere bir üstdilden haber vermektedir. Aynı toplumsal vakanın çeşitli söylemlerle karşımıza çıktığı ve

birbirini destekleyen pek çok farklı türlerdeki metinlerin -sözlü, yazılı, görsel- kültür aktarımına hizmet ettiği bilinmelidir.

Destanlar; politik, sosyolojik ve ideolojik yönleriyle aynı duygu, düşünce ve dünya görüşü idealinde birleşen insanların ortak geçmişi üzerine kurgulanır. Farklı rivayetleriyle ve farklı milletlerin kültürlerinde de kendisine yer bulan ve geniş bir kültür coğrafyasına yayılan Köroğlu Destanı, Türk destan geleneğinde bu zenginliğin en önemli yansımalarından biri olarak özgün bir yere sahiptir. Oğuz Kağan'ın cihangirlik ideali ile doğrudan ilişkili olan bu destan, doğudan batıya dünyanın farklı yerlerine yayılan Türk boylarının tarihidir ve çok farklı söylem düzlemlerinde kendine has bir varlık alanı yaratmıştır.

2. KÖROĞLU KOLLARI

Türk milletinin zengin destan külliyyatı içinde "*Köroğlu Destanı'nın Batı (Anadolu, Balkanlar, Kırım ve Kafkas ötesi rivayetleri) ve Doğu/Türkistan (Türkmen, Özbek, Uygur, Kazak, Karakalpak ve Tacik) olmak üzere iki ana rivayeti ve bu rivayetler etrafında teşekkül eden yüzü aşkın kolu bulunmaktadır* (Yıldırım, 1998: 169; Özkan, 1997: 224). Ali Berat Alptekin, Köroğlu Destanı'nın rivayetlerinin ana hatlarıyla ayrıldığı çizgi olarak Hazar Denizi'ni işaret ettikten sonra tespitlerine şöyle devam etmektedir: "*Hazar Denizinin doğusuyla batısı arasında kesin çizgilerle ayrılan noktalar vardır. Bu ayrılık ise daha çok Köroğlu'nun zuhuru kolunda kendisini göstermektedir.*" (Alptekin, 2007: 118).

Köroğlu Destanı'nın gerek kolları göz önünde bulundurularak gerekse diğer Türk destanlarıyla karşılaştırılarak incelenmesi tarihî katmanlarının ve anlatının ortaya çıkış zemininin etüt edilmesi noktasında büyük bir önem arz etmektedir. Diğer taraftan müstakil metin çalışmaları Köroğlu Destanı'nın yayılım sahasını ve anlatı coğrafyasını ortaya koyması açısından değerlidir. Bu türden çalışmalara bir örnek olarak Dursun Yıldırım'ın "*Köroğlu Destanı'nın Orta Asya Rivayetleri*" adlı makalesinin önemli analizler içerdiği görülmektedir. Dursun Yıldırım, Köroğlu Destanı'nın epepe seviyesinde bir destan olduğunu vurguladıktan sonra, "*destanın Orta Asya'dan Anadolu yaylalarına doğru göçü sırasında hem çatısı, hem muhtevası ve hem de kahramanları, zamanın ve yeni coğrafyanın, yeni medeniyet sahasının tesirleriyle muayyen değişikliklere uğramıştır.*" şeklindeki tespitleri mevcut versiyonlar arasındaki farklılıkların nedenlerini de sıralamaktadır (Yıldırım, 1998: 176). Destan ile ilgili çalışmaların büyük bir kısmı, Köroğlu destanının ilk olarak zuhur ettiği coğrafyanın Orta Asya stepleri olduğu ve göç yolları ile Anadolu'ya gelirken çeşitlendiği hususunda ortak bir paydada buluşmaktadır.

Versiyonlar arasındaki en temel farklılık Köroğlu'nun ve atının zuhuru bölümlerinde ortaya çıkmaktadır. İsa Özkan'a göre: "*Doğu rivayetlerindeki mezar anlamındaki Farsça gor (mezar) kelimesinin alınması ise enteresan bir durumdur. Türkler tarihin ilk çağlarından beri İranî kavimlerle komşu olmuşlar ve onlarla kültürel alanda epeyce alışverişleri olmuştur. Gor/gur/gör kelimesini de böyle değerlendirebiliriz.*" (Özkan, 1997: 231). Öte yandan konu ile ilgili önemli bir tespit de Garriyev'e aittir. Garriyev "kör, gör, gur" adının teşekkülü ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunur: "*Kör sözcüğünün anlamı mezar değildir. Bu sözcük, Oğuz-Oks, Uğır, Gorş, Uğış, Xoyxor (Uygur) adı verilen Oğuz boylarının adlarından doğmuştur. Bütün Asya ve Kafkasya'daki destanlar bu*

Oğuz devrinde meydana gelmiş fakat değişik isimler almışlardır. Kör, Oğuz (Oğır) demektir; uğıl (oğul) ise Türkçe batır (kahraman) anlamına gelmektedir." (Özdemir, 2006: 96). Batı varyantlarında ise kahramanın babasının gözlerinin kör edilmesi ilgili motif "İskitlerden bu yana muhtelif Ön Asya kavimlerinin folklorlarında bulunduğunu kaydetmektedir. Haksız yere gözleri kör edilen bir adamın oğlunun büyük kahraman oluşuna İskitlerin kalıntısı olan Oss ve Gürcülerin efsanelerinin yanı sıra Ermeni-İran mücadelelerinde de rastlanılmaktadır." (Özkan, 1997: 230, 231).

Bu iki versiyon alanı içinde belli başlı farklılıklarla birlikte Köroğlu'nun maceraları bazı bilim adamları tarafından Batı Avrupa destanlarındaki kimi karakterlerle eş tutulmuştur. Bilhassa batı rivayetlerindeki Köroğlu'nun Robin Hood'a benzetilmesi ve bazı araştırmacılar tarafından Köroğlu'nun prototipi olarak Kral Arthur'un gösterilmesi gibi tezler ortaya atılmıştır. Destanı değişik destanlara bağlayan bu tespitlerin dayanak noktaları sağlam değildir. Çünkü karşılaştırılan metinler; ikincil karakterler, motifler ve hatta olay örgüsü gibi pek çok unsur açısından farklılıklar arz etmektedir.

Judith M. Wilks de "*Aspects of the Köroğlu Destan: Chodźko and Beyond*" adlı doktora tezinde rivayetler ve bunların coğrafi ve kültürel dağılımı üzerinde durmaktadır (Wilks, 1995: 1). Aynı zamanda Köroğlu'nun bir metin olarak farklı milletlerin destanları ile karşılaştırılmasının yanlış olduğunu düşünmektedir. Ona göre kanun koyucu soylu bir hükümdar veya eşkiya tipinin karşılaştırılan metinlerde ortak nokta olması bunların aynı kaynaktan doğan benzer metinler doğru olduğunu ispat etmez (Wilks, 1995: 3,4; Wilks, 2001).

Köroğlu Destanı ile ilgili yapılan çalışmaların bir yönünü her ne kadar yabancı milletlerin destanlarıyla yapılan karşılaştırmalı çalışmalar oluştursa da diğer yandan destanın Manas, Oğuz Kağan, Dede Korkut veya Alpamış gibi Türk destanlarıyla karşılaştırmalı olarak incelendiği de görülmektedir. Bu durumda Türk destanları ile Köroğlu arasında birtakım benzerliklerin olması gayet doğaldır. Bir sözlü tarih kaynağı olarak destanlar, bu türden karşılaştırmalı çalışmalar sayesinde ortak bir tarihî vizyon sunmaktadır. Bu vizyon Türk destanlarının Oğuz Kağan Destanı temelinde Türk tarihinin ve Türk ülküsünün gelişim aşamalarını gösterebilmektedir. Dursun Yıldırım'ın da belirttiği gibi destan ortak anlatı geleneğinden yola çıkmakta ve destanın "*Orta Asya Türkleri arasında müşterek bir hayat yaşanırken meydana geldiğine dair*" izlenimler sunmaktadır (Yıldırım, 1998: 169).

Köroğlu, Türk milletinin millî ve epik kahramanı olarak sözlü gelenekte kendine has bir yer edinmiştir. Halk edebiyatı mahsullerimizden türkülerden atasözlerine pek çok halk edebiyatı ürününde Köroğlu'ndan Ayvaz'a dem vurulur. Eldeki veriler bu epik anlatının alt metinleri olarak kahramanlık türkülerinin büyük bir önem taşıdığını göstermektedir. Bu türkülerin en bilinenlerine meşhur Arakel'in 1664'te yazmış olduğu "Tebriz Tarihi" adlı kitabında yer almaktadır.¹ Ermeni tarihçi Arakel, Köroğlu'nu Osmanlı Devleti'nin iç huzurunu sarsan Celali

¹ "*Köroğlu hikâyeleri XVI-XVII. yüzyılın gerçek olaylarını yansıtmalarından dolayı tarihî hikâyeler olarak adlandırılmaktadır.*" (Gariyev, 2007: 19). Bu tarihî hikâyelere ait şiirlerin ilki "Nağmaha" adıyla 1721'de siyasi hüküm giyen İlyas Mushegean adlı Ermeni asıllı bir tüccar tarafından müsadere edilmiştir. Bunun yanı sıra Köroğlu Türküleri *Andalib Garacadaği* tarafından 1804 yılında Azerbaycan halk edebiyatı içinde değerlendirilmiştir. Destanın tamamı ilk kez türkülerle birlikte on üç koldan oluşan bir metin halinde XIX. yüzyılın ortalarında Polonyalı bilim adamı *Alexander Chodźko* tarafında ele alınmıştır. Azeri Türkçesiyle yazılmış orijinal yazma versiyonu *Kuroğliname* adıyla Paris Milli Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. *Chodźko*

İsyanlarında rol oynayan bir eşkiya olduğunu ifade etmekle beraber aynı kişinin kendisini destan kahramanı şeklinde ifade edebilecek yeteneğe sahip biri olduğunu belirtir. Fakat bu ifadeler tartışmaya açık ve gerçekçi görünmemektedir. Çünkü tezin doğruluğu durumunda Doğu grubu Köroğlu rivayetlerinin varlığını izah etmek zorlaşmaktadır. Anlatının ana tema etrafında, ortaya çıktığı coğrafyaya has tarihî unsurlarla birleşerek katmanlaştığını ve bunun iki farklı versiyon grubu şeklinde ayrıştığı görülmektedir (Saluk, 2008: 8).

Araştırmacılar özellikle Anadolu sahası halk anlatılarında destan, hikâye ve masal kahramanı olan Köroğlu ile birlikte XVI. yüzyılda yaşadığı bilinen Osmanlı-İran savaşına katılan ordu şairi Âşık Köroğlu tipinden bahsederler. Bolu civarında ortaya çıkan, eşkiya olarak gösterilen Köroğlu lakaplı şairlerin Âşık Köroğlu tipinin bir yansıması olduğunu kabul etmektedir. Ali Yakıcı konu ile ilgili olarak, eldeki verilerin ve sosyolojik tespitlerin bu iki Köroğlu'nun farklı kişiler olduğunu ve Köroğlu tipinin "*halk anlatılarında, anlatıldığı coğrafya ve anlatıcıların bağlı bulunduğu toplumun yapısına göre destan kahramanı, hikâye kahramanı, masal ve efsane kahramanı olarak görüldüğünü*" ifade etmektedir (Yakıcı, 2007: 122, 123).

Boratav, Fuat Köprülü danışmanlığında hazırlanmış Köroğlu Destanı adlı çalışmasında; "*en eski, en destanî ve en zengin olduğu tahmin edilen rivayet Türkmen rivayetidir.*" iddiasında bulunmasına rağmen² daha sonra Ermeni tarihçi Tebrizli Arakel'in XVII. yüzyılda yazdıklarından esinlenerek ve özellikle Köroğlu'nun batı anlatılarını temel almış Anadolu'daki *Celali İsyanları*'nın anlatıdaki ana çatışma olduğunu savunmuştur (Saluk, 2008: 12; Boratav, 1988: 132-144; Boratav, 1983: 229-235).

Fahrettin Kırzioğlu'na göre yeniçağdan itibaren Köroğlu araştırmalarındaki gur/gûr kelimesinin Farsça kelime anlamından yola çıkılarak destan kahramanının kabirde doğmuş veya gözleri görmeyen olarak adlandırıldığından bahsetmektedir ve bu iddiaları eleştirmektedir. Halbuki bu ad Türkçe ve koca bir uruk (kavim) adından gelmektedir. İşin aslına bakılırsa destanın ilk tarihi tabakaları günümüzden "1565 yıl önceleri ateşetapan Sasanlıların ortadan kaldırdığı Türkmen Arşaklıların yerine geçerek Oğuz ellerinin koruyucu ve kurtarıcı Çenasdan'dan gelme Mamık ve Konak Kardeşlerin 449-510 yılları arasındaki erliklerinde" aranması gerekmektedir (Kırzioğlu, 1982: 6,7). Daha sonraki rivayetler ise -Celâli Köroğlu ve Yol Kesici Köroğlular gibi- bunların yaygın şöhretlerinden lakaplarını almış olup yeni kolların doğumuna vesile olmuştur (Kırzioğlu, 1982: 7).

---

destanı İngilizce'ye çevirerek "*İran'ın Popüler Destan Örneği*" adıyla 1842 yılında yayınlamıştır. Daha sonra bu metni S. S. Penn 1856 yılında İngilizceden Rusçaya çevirerek *Kavkaz Dergisi*'nde neşretmiştir (Çlaidze, 1994: II; Saluk, 2008: 9). 1830 yılında "*Tifliskiye Vedomosti*" gazetesinin altmış sekizinci sayısında Köroğlu Destanı neşredilmeye başlanmış, bunu takiben 1840 yılında İ. Şopen "*Köroğlu, Tatar Efsanesi*" başlığı ile yanlışlıklar ve tahriflerle dolu bir metin yayınlamıştır. Türkiye'de ise 1887'de on beş sayfalık bir kitapçık halinde *Meşhur Köroğlu Hikâyesi* adıyla isimsiz bir kitap yayınlanmıştır (Çlaidze, 1994: II). Bundan da önce Y.Y. imzasını kullanan biri İstanbul'da Köroğlu'nun zuhurunu anlatan taş basma bir hikâye yayımlamıştır (Ekici, 2004: 17).

² Köroğlu "*...hikâyesinin esaslarını Celaliler ve Celali hareketleri arasında aramak doğru olur.*" der. Bununla birlikte Boratav, anlatının çıkış merkezi olarak Bolu'yu görmüştür (Boratav, 1984).

3. KÖROĞLU ERMENİ ATIŞMASI

Köroğlu Destanı'nın hemen hemen bütün rivayetlerinde kahraman Köroğlu'nun karşısında çeşitli etnik gruplara mensup tipler bulunmakta (Arap, Ermeni, Yahudi, Kürt, Gürcü, Lezgi, Frenk, Çin gibi) ve bu etnik gruplarla Türklerin siyasi, sosyal ve kültürel ilişkileri tasvir edilmektedir. Bu sayede Türklerin diğer milletlerle olan tarihî, ekonomik ve sosyolojik bağları ve Türk milletinin ortak temayülü ve kolektif bilinçaltının ortak cevabı olarak destancıların, âşıkların, ravilerin dilinden dökülmektedir.

Köroğlu ile Ermeni tipi ve bu destanın Ermeni rivayetleri ile bağlantısı ciddi araştırmalara konu olmalıdır. Garriyev'e göre, Köroğlu destanının Ermeni bağlantısı genetik açıdan Azerbaycan versiyonuna kadar inmektedir (Garriyev, 2007: 58). Ermeni rivayetlerinde de Köroğlu destanının batı rivayetlerinde olduğu gibi feodallerle savaşan halk kahramanı ve onun sergüzeşti konu edinmektedir. Samuelyan'ın da dediği gibi aşuglar arasında meşhur olan Köroğlu türkülerinin tercüme faaliyetleri vb. yoluyla mahallî, millî ve etnik hüviyetlerle bezendirilerek ve Köroğlu'nun âdeta bir Ermeni kahramanına dönüştürülerek ele alınmasına zemin hazırlamıştır (Garriyev, 2007: 59). Fakat tarihî tabakaları ve Ermenilerle Türklerin ilişkileri bağlamında metinler yeniden değerlendirildiğinde ortada büyük bir zimmet ve ihtilâs olduğu görünmektedir. Anadolu'da teşekkül eden Köroğlu kol destanları ve bu destanlara bağlı olarak ortaya konan türkülerde Ermeni tipi çeşitli yönleriyle anlatılmıştır.

Köroğlu Destanı'nın hem Batı hem de Doğu versiyonlarında karşımıza çıkan Ermeni tipi ne bir isyancı ne de mitik bir kahraman olarak yer almaktadır. Destanda Türklere zalimce tavır sergilediği ve sinsice düşmanlık ettiği söylenen etnik gruplardan bir örnek olarak Ermeni tipi, daha ziyade "kâfir/bezîrgân" olarak betimlenmektedir. Ümit Kaftancıoğlu'nun Köroğlu Kol Destanları adlı eserinde Ermeni bezîrgân şu sözlerle tasvir edilmektedir:

*Tavşanlar oturmuş aslan postuna,
Selam vermez düşmanına dostuna,
Bozkırdan kır atı sürdüm üstüne,
Beni saymaz at oynatır bezîrgân* (Kaftancıoğlu, 1979: 3).

Köroğlu Destanı'nın Tebriz rivayetlerinden birinde de Köroğlu-Ermeni bezîrgânla bir muharebeye tutuşmaktadır. Bu muharebeden galip gelen Köroğlu, Ermeni bezîrgânı şu dörtlülkle ifade etmektedir:

*Begler halebdeb çıxanda
Bir sövdagere uğradum
'Arab atlu demür donlu
Bir ac aslana uğradum* (Wilks, 1995: 301).

Destanın Batı versiyonlarında Ermeni-Köroğlu atışmasının arka planında, Ermenilerin Müslüman Türkleri soymaları, haksız yoldan zenginleşmeleri dahası Türklere ihanetleri yatmaktadır. Milli Kütüphanedeki 06 Mil Yz Cönk 142 arşiv numarasıyla kayıtlı bir cönkte yer alan Köroğlu türküsünde de bu durum bilhassa

vurgulanmaktadır (Cönk, 15a-16a). Denilebilir ki hemen hemen bütün Batı rivayetlerinde Köroğlu'nun Ermeni bezirgânla savaşının arka planında bu etnik zümrenin gayri meşru yollardan zenginleşip Anadolu Türklerine uyguladıkları fiziksel, siyasi ve ekonomik mezalimin panoraması yatmaktadır:

Sen bir bezirgânsın kandan gelirsin

Türlü kumaşları Hind'den alırsın

Köroğlunun aslan olduğın bildin

Ver yolun bâcın sen geç Ermeni (Cönk, 15b).

Köroğlu-Ermeni çatışması Anadolu'da tarihî tabakaları oldukça eski vakalara dayanan Müslüman-Hıristiyan çatışmasının da bir yansımasıdır. Bir misal olarak Tebriz nüshasında Ermeni tipinin dinî kimliği Köroğlu'nun dilinden şöyle dile getirilir:

Ermeni séver xaçını

Alam aq üzün saçını

Hörübdür siyah saçını

Salup dal gerdene geldi (Wilks, 1995: 253).

Men severem Ermeninin haçını

Alan ölmez aq yüzünden maçını

Barda' tazisin tulasın laçını

Qılıçın qalxanın atın getürün (Wilks, 1995: 379, 380).

Köroğlu Destanı'nın Gagauz varyantında da Köroğlu ile Ermeni bezirgânın karşılaşması Müslüman-kâfir çatışması ekseninde değerlendirilir. Köroğlu-Ermeni çatışmasının ilk tarihî tabakası olarak görülebilecek bu durum söz konusu etnik grubun aşırı derecede zenginleşmesinden kaynaklanmaktadır. Fuzuli Bayat'a göre metinde ele alınan din farklılığı ise destancının tasarrufunda gerçekleştirilmiş bir "kod kaydırma" işlevi olarak görülmelidir (Bayat, 2009: 143):

Allah, Allah! Dedi saldı Köroğlu

Yalla, yalla! Dedi bastı Ermeni

Kılıç armalıyla çarptı Ermeni.

Hesaplaşsak, Allah hakkı, kâfir Ermeni (Bayat, 2009: 143).

Otoriteyi saymayan, vergisini ödemek istemeyen Ermeni bezirgân Köroğlu'nun karşısında savaşa hazır durmaktadır:

Ben bezirgan başıyım

Yemen illerinde şahin kuşuyum

Yol bacını vermez kişiyim

Eğer sen alırsan meydan er oğlu (Boratav, 1984: 220).

Köroğlu rivayetlerinde Köroğlu'nun yiğitleri ile arasına nifak sokan, arabozucu Ermeni bezirgân özellikle Ayvaz'ı kandırmaya ve saf değiştirmeye mecbur etmeye çalışmaktadır:

Ermeni bakdı Ayvaz'ımın yüzüne

Mâil oldu kaşı ilen gözüne

Bakma Ayvaz'ım sen Köroğlu'nun sözüne

Mal da senin Ayvaz can da senin (Cönk, 15b).

Ümit Kaftancıoğlu'nun Köroğlu Kol Destanları adlı eserinde de belirttiği gibi Ayvaz etnik kimliği ile düşünecek bir yiğit değil, "Ermeni bezirganların yok yoksulu ezmesini istemeyen bir yiğit" olarak anlatılmaktadır (Kaftancıoğlu, 1979: 5). Elimizdeki metinde de Köroğlu Ermeni bezirgâna yenilir onun intikamını yiğidi Ayvaz alır:

Acı yeller gibi esdim üfrüldüm

Kara deniz gibi taşım döküldüm

Hind bezirgânını urdum öldürdüm

Dağları bedesten ederim şimdi (Cönk, 16a).

Köroğlu'nun Urfa rivayetlerinde de yansıdığı şekliyle elimizdeki metinde de ticaretin Türk olmayan yabancıların elinde olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu rivayette Ermeni tipinin kimliğini bilinçli bir biçimde saklayan, güvenilmez biri olduğu da vurgulanmaktadır:

Ermeni değilim hacıyım

Yol bacını vermez kişiyim

Eğer sen alırsan meydan er oğlu (Boratav, 1984: 219).

Metinlerde Ermenilerin kendilerini Müslümanmış gibi göstererek kimliğini gizlemeye çalışan bir grup olduğu destancı tarafından bilhassa vurgulanmaktadır.

Halk âşıkları kahramanın dilinden yaşadıkları ve tanık oldukları olumsuzlukları, Türklere karşı düşmanlık besleyen toplulukları üstü kapalı bir biçimde tenkit ederek anlatmışlardır. Bunun bir tezahürü olarak Anadolu âşıkları Ermeni ihanetini ve mezalimini sözlü tarihin bütün imkânlarını değerlendirerek ele almışlardır. "Köroğlu'nun Ermenistan Seferi" kolu bu bağlamda oldukça önemlidir. Bu rivayet yakın dönem Türk tarihinin bütün izlerini taşıyan bir koldur. Fuzuli Bayat'ın da ifade ettiği gibi bugüne kadar hiçbir yazılı Köroğlu metninde görmediğimiz Ermenistan adı bilhassa destanın Anadolu-Azerbaycan rivayetlerinde Ermenilerin Türklere karşı giriştikleri mezalimin yansıması olmuş ve bu vesileyle âşıkların dilinde ve halkın kafasına kazınan acı bir hatıranın bir nevi ispatı olmuştur. Doğan Kaya'nın tespiti Köroğlu Destanı'nın Kadirli rivayetlerinden biri olan Köroğlu'nun Ermenistan Seferi kolunun epizotları şu şekildedir:

"a. Ermenilerle altı yıl savaşan Yemenli Demir Paşanın artık mücadele gücü kalmaz, etraftan yardım ister.

b. Demir Paşaya yardıma giden İstanbullu Hüseyin, Çamlıbel'den geçerken Köroğlu'yla tanışır.

c. Köroğlu yanına on dört adamını alıp Hüseyin'le birlikte Yemen'e gider.

d. Yemen'de Demir Paşa'yla görüşen Köroğlu, ertesi gün adamların hüneri sayesinde Ermeni kralını altı saatte mağlup eder.

e. Köroğlu, Demir Paşa ve esir Ermeni Kralı'nı da yanına alarak Şam, Beyrut, Halep, Adana ve Ankara üzerinden Bolu Dağlarına gelir. Adamlarını ve İstanbullu Hüseyin'i Çamlıbel'e gönderip kendisi Demir Paşa ve Ermeni Kralıyla İstanbul'a gelir.

f. Köroğlu, Ermeni kralının başına yular geçirip sırtına palan vurur. Demir Paşa ile padişahın huzuruna çıkarlar. Padişah, Ermeni kralını zindana attırır.

g. Padişah, iyiliklerinin karşılığı olarak Çamlıbel'i Köroğlu'nun üzerine tapular. Ayrıca yaptığı işlerde serbest olduğuna dair bir de ferman imzalar.

h. Köroğlu, Karadeniz üzerinden Çamlıbel'e gelir." (Kaya, 1997: 311-334).

Köroğlu Destanı'nın Doğu versiyonlarında bezirgân tipi vergisini ödemeyen güvensiz, sözünü tutmayan bir tip olarak gösterilmektedir. Doğu versiyonlarını Batı versiyonlarından bu eksende ayıran en önemli fark Doğu versiyonlarında karşımıza çıkan bezirgân tipinin etnik mensubiyeti ile ilgilidir. Destanın önemli pek çok rivayetinde bezirgân bazen Ermeni bazen Kürt veya Gürcü olabilmektedir. Türkmen rivayetinde Ermeni tipi şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Men bir şah men, tajım bardır,

Vatandan hırajim bardır

On sekiz yıl pajım bardır

Gayt-ha Bezirgen, yol munda

Meydandan iber men seni,

Tanıamaz ötdüngmi meni,

Gel, pajın ber, gel ermeni

Gayt-ha Bezirgen, yol munda (Görogly 4. Cilt, 1996: 206).

"Körogly Men Bezergen" adlı Kazak versiyonunda bezirgân tipi Kızılbaz olarak gösterilir ve bu kolda Köroğlu bezirgânı Müslüman olarak görmez. Köroğlu bu Kazak rivayetinde bezirgâna yenilir, onunla kardeş olur ama sonra onu namertlikle öldürür (Özdemir, 2006: 91-114).

4. SONUÇ

Türk destanları geniş bir coğrafyaya yayılan ve bu sebepten çok çeşitli etnik gruplarla sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkileri olan bir milletin tarihî hakkında bilgiler sunmaktadır. Köroğlu destanı da zengin rivayetleri ve kolları ile Türklerin diğer milletlerle olan ilişkisini pek çok cepheden ele alan veriler sunmaktadır. Bu makalede Köroğlu destanının bazı rivayetleri ve H.1256/M.1839 tarihli bir cönkteki bir türkü ele alınarak Köroğlu ve bu destana bağlı Ermeni tipi etrafında Türk-Ermeni ilişkisinin metinlere nasıl yansıdığı ele alınmıştır.

Latin harflerine aktardığımız türküde; yol vergisini ödemeyen Ermeni bezirganı ile Köroğlu arasındaki mücadeleler, Ermeni bezirganın Köroğlu'na Şam yolunu beklemesini tavsiye etmesi, Köroğlu'nun bunu reddetmesi ve cenge tutulmaları ile Köroğlu'nun bezirgana yenileceği sırada Ayvaz'ın gelip Köroğlu'nu kurtarması epizotları yer almaktadır. Metin, 6+5=11'li hece ölçüsüyle yazılmış bir türküdür.

Pertev Naili Boratav'ın Köroğlu Destanı adlı eserinde yer alan Urfa rivayetinde Köroğlu'nun bir Ermeni tarafından esir edilişi ve aynı Ermeni tarafından serbest bırakılışı hikâye edilmektedir. Bu türkü, H.1256/M.1839 tarihli cönkteki türkü ile benzeşmekte fakat epizot dizgisi bakımından farklı hususiyetler taşımaktadır (Boratav, 1984: 219). Boratav'ın aynı eserinde yer alan Maraş metinlerinden birinde "Say bin altını da gel geç İrmeni" (Boratav, 1984: 152) bağlama dizeli türkü de eş metin olarak değerlendirilse de Latin harflerine aktardığımız türküye nazaran eksiktir. Bu metinlerin tamamı Köroğlu'nun Ermeni kolu ile ilişkilidir.

Garriyev'in belirttiği gibi milliyetçilik akımının yükseldiği 19. asırdan itibaren pek çok Ermeni şair ve yazar Köroğlu destanına yönelmiş, destanı yeniden ele almış ve yazmıştır. Bunlardan en ilginç 1856 yılında Patkanyan adlı bir şairin Köroğlu adlı eseridir (Garriyev, 2007: 59). Bu ve benzeri eğilimler Ermeni yazar ve şairlerin uzun yıllar birlikte huzur ve refah içinde yaşadıkları ve dostane ilişkiler kurdukları Türklerin edebî verimlerinden yararlanmak suretiyle etnik duyguları harekete geçirmek için başvurdukları yollardan biri olarak görünmektedir. Ancak, Köroğlu rivayetlerin pek çoğu dağınık bir şekilde yer alan Ermenileri konu edinen metinlerde Ermeni mezalimi ve bu mezalimin karşısında Türk milletinin hâli ahvâli içtenlikle ele alınmıştır. Daha kesin ve net sonuçlara varabilmek için karşılaştırmalı çalışmalar yaygınlaştırılmalıdır. Köroğlu destanında yer alan konular, tipler, vaka örgüleri başka milletlerin destanları ile örtüşse de bu metinler, metinlerin teşekkül zeminleri ve anlatı ortamları vb. pek çok unsur bakımından farklı hususiyetler arz etmektedir.

5. METİN (TÜRKÜ KÖROĞLU)³ [06 Mil Yz Cönk 142, 15a-16a, DVD:944]

[15a] Bu yel bu yerlerin fermanı mıdır

Çamlıbel'den gelen Ermeni midir

Şimdi yolun bâcın almalı mıdır

Ver yolun bâcını sen geç Ermeni

Aldı Ermeni

Ey Köroğlu ben de sana geldim

Ayağının tozuna yüzümü sürdüm

Ben de seni yol bâcını almaz derdim

Bozma kervânımı sen koç Köroğlu

Aldı Köroğlu

Ben de bu yolun bâcını senden alırım

Almazsam nemden kalırım

Çekerim topuzu başın yararım

Ver yolun bâcını sen geç Ermeni

Aldı Ermeni

Ey Köroğlu nedir bu senin ahdın

Nice canım kıymak mı kasdın

Gel vereyim sana bin beş yüz altın

Bozma kervanımı sen geç Köroğlu

Aldı Köroğlu

Bu bin beş yüz altın bana mal olmaz

Çakdırsam kıratıma nal olmaz

Onu işiden yiğit bana kul olmaz

Ver yolun bâcını sen geç Ermeni

Aldı Ermeni

Ey Köroğlu nedir senin bu bâcın

Bu çöllerde kahraman seni mi gördüm

³ *Köroğlu türkü* adlı metin Ankara Millî Kütüphane'de 06 Mil Yz Cönk 142 arşiv numarasıyla kayıtlı bir "cönk" içinde bulunmaktadır. Söz konusu cönk ile ilgili bilgilerde H.1256/M.1839 tarihi ve müstensih olarak da Mehmed Efendi ve Ramazan b. Ali isimleri, ilgili sayfada not düşülmüştür (www.yazmalar.gov.tr/28 Şubat 2011). Cönkteki bu metinde noksan olduğu için okunamayan bölümler (...) işaretiyle gösterilmiştir.

El bağladım karşında divan durdum
Bozma kervanımı sen Köroğlu

Aldı Köroğlu

(...) bilinmez hatır
Eğer kaşındadır ol zalim s tır
(...) ala yüz katır
Böyle beri gelsin sen geç Ermeni

Aldı Ermeni

[15b] Vardığım Őehirde kurayım hane
Gayet alışmış g z k r m kana
Yaklaşma kervanıma kıyarım sana
Bozma kervanımı sen geç Köroğlu

Aldı Köroğlu

Ben Köroğlu'yum dağda gezerim
Dostumu d şmanımı ıraktan sezerim
Gümüş topuz ile başın ezerim
Ver yolun bâcını sen geç Ermeni

Aldı Köroğlu

Sen bir bezirg nsın kandan gelirsin
Türlü kumaşları Hind'den alırsın
Köroğlunun aslan olduğun bildin
Ver yolun b cın sen geç Ermeni

Aldı Ermeni

Sen bir aslansın ben de bir kaplan
Elini ek kervanımdan başkasın hakla
Var Köroğlu sen de Şam yolun bekle
Yaklaşma kervanıma sen ko Köroğlu

Köroğlu ilen Ermeni

Köroğlu ilen Ermeni cenge durdular. Birbirlerine hamle kıldılar. Allah yardımcımız olsun dediler. Yedi yerden yara adı. Ermeni Şu karşudan bir toz duman belirdi. Dediler kim Şahin anda gelirdi. Atı adı. Ermeni dahi d l r idi. Ha, göreyim seni Şahin Ayvaz'ım.

Aldı Köroğlu

Yetiş Ayvaz yetiş gitdi namımız
Bir kâfir Ermeni'ye kurbân gitdi canımız
Yeşil ovaları boyadı kanımız
Ha göreyim şahin Ayvaz'ım yetiş

Aldı Ayvaz

Geldi bakdı Köroğlu'nun gözüne
Mahal itmişsin ağam dedi yüzüne
Baş göz anı aldı Ayvaz gözüne
Ha göreyim seni şahin Ayvaz'ım

Aldı Ermeni

Ermeni bakdı Ayvaz'ımın yüzüne
Mâil oldu kaşı ilen gözüne
Bakma Ayvaz'ım sen Köroğlu'nun sözüne
Mal da senin Ayvaz can da senin

Aldı Ayvaz

Ben uyarım Köroğlu'nun sözüne
Mail olma kaşım ilen gözüme
Senin ilen cengim var bakmam sözüne
Vurdu kılıcını al kan eyledim

Aldı Ayvaz

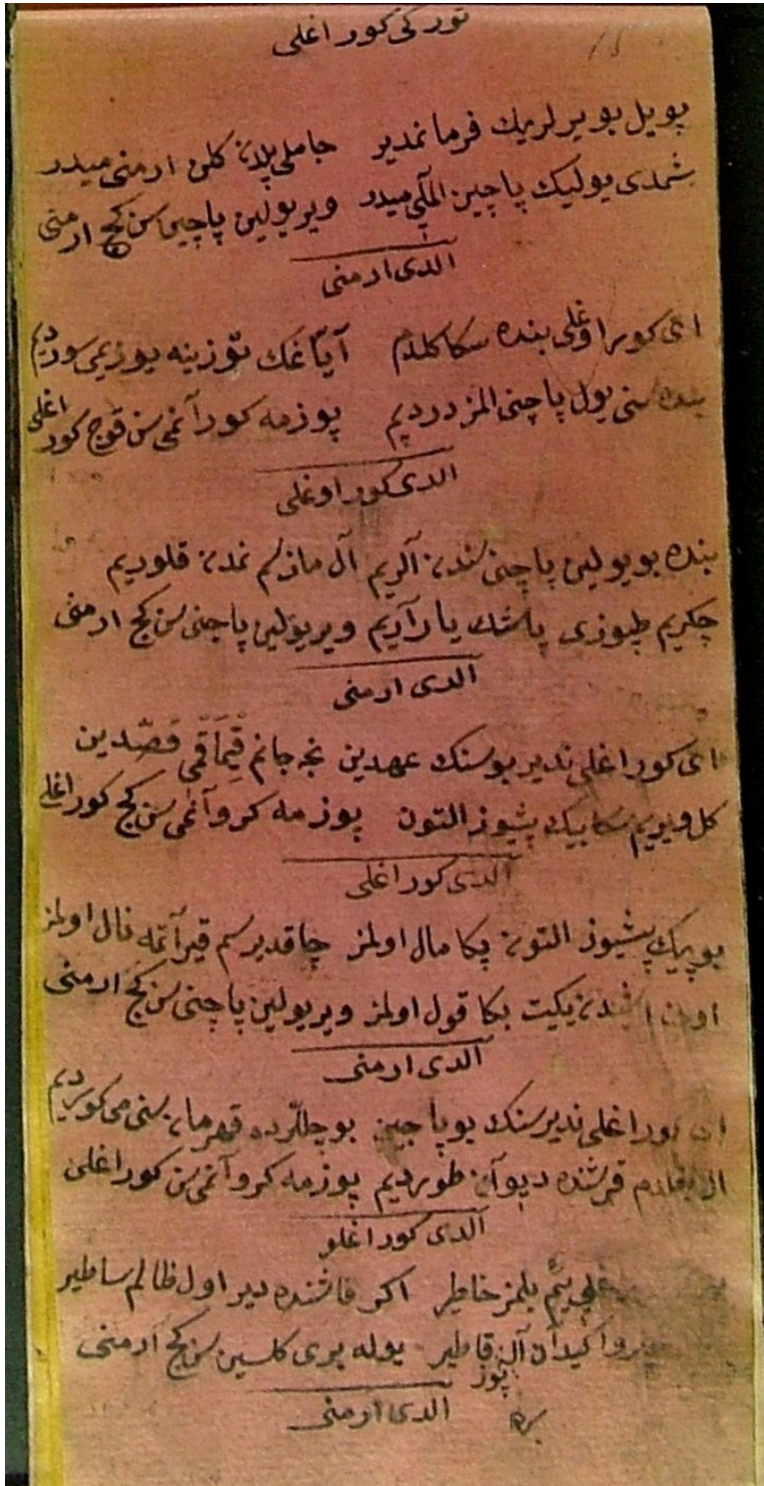
Arap at kuşandı (...) boşandı
Mevla'm izin verdi kum boşandı
[16a] Andı Ayvaz aslından kelleyi kesdi
Dağları bedesten ederim şimdi

Aldı Ayvaz

Acı yeller gibi esdim üfrüldüm
Karadeniz gibi taştım döküldüm
Hind bezirgânını urdum öldürdüm
Dağları bedesten ederim şimdi⁴

⁴ **Sözlük** bâc: vergi, üfrül-: esmek, yel: rüzgar.

6. TIPKIBASIM (TÜRKÜ KÖROĞLU) [06 Mil Yz Cönk 142, 15a-16a, DVD:944]

و آرد بیغ شهره قوریم جا غایت الشمش کوریم قانه
 یقلشه کروان مه قارکا پوزمه کروانچی کج کور اعلی
 الدی کور اغلوا
 بن کور اغلویم طاغده کزه سیم دوستی دوشمانی ارقده سزار
 کومش طپوز ایلده باشک اوزیم ویر یولین باجین کج اوز
 الدی کور اعلی
 سنی بریزیر کا، لین قنده کلیرک توری قوملری هنده الیر سین
 کور اغلونک اصلا اولدیغین بلدیه ویر یلوکه باجین کج اوز
 الدی ارمش
 سن بر اصلا سین بن یوز یولون الکی چک کروانده بشق سین حق
 وار کور اغلوند شام یولین بکله یقلشه کروان مه من قور کور
 کور اغلوا ایلده ارمش
 کور اغلوا ایلده ارمش چنکه طور دیر بریزیر حمله قلدی
 الله یاردی میز اولسون دیدیلریدی بریدن یان آجلی ارمش
 شوق شوقه بر تلوزد و مانه بیلیدی دیدیلریم شاهین آنده کلیردی
 آفی اشدی ارمش دخی دیلیری دی جا کوریم نسی شاهین ابوازیم
 الدی کور اغلوا
 پیشتر ابوازیم پیشتر کندی نامف برکا ف ارمش یه کور کندی
 پیشتر اوون لری بوردی دی قانمز جا کوریم شاهین ابوازیم
 کلدی بقده کور اغلونک کوزینه حال آتشی سیکه انعام دیدیلر
 پشی کور ائی الدی ابواز کوزینه جا کوریم نسی شاهین ابوازیم
 ارمش بقده ابوازینک یوزینه مائل اولدی ارمش قانمز کوزینه
 بقده ابوازیم سن کور اغلونک کوزینه مائل اولدی قانمز کوزینه
 الدی ابوازیم
 بن ابوازیم کور اغلونک کوزینه مائل اولدی قانمز کوزینه
 سنکلا بچنک وار بقیم کوزیکه ووردی قانمز کوزینه الدی ابوازیم
 عرب آت قشاندی دیر بوشندیه موم اوزین ووردی قوم بوشاندیه

KAYNAKÇA

- Alptekin, A. B. (2007). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ.
- Bayat, F. (2009). *Türk Destancılık Tarihi Bağlamında Köroğlu Destanı -Türk Dünyasının Köroğlu Fenomenolojisi-*. İstanbul: Ötüken.
- Boratav, P. N. (1983). *Folklor ve Edebiyat*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, P. N. (1988). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, P. N. (1984). *Köroğlu Destanı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Çlaidze, L. G. (1994). *Köroğlu Gürcistan'da*, Ter.: Hacı Ali Necefoğlu ve Habib İdrisi. Erzurum: Taş Mederese Yayınları.
- Dicks, B. (2004). *Culture on Display*. Berkshire, GBR: McGraw-Hill Education.
- Ekici, M. (1999). Anadolu Sahası Köroğlu Anlatmalarında Kadın Tipleri. *Milli Folklor*, 44, 10-17.
- Elçin, Ş. (2000). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ.
- Garriyev, B. A. (2007). *Türk Dünyasında Köroğlu Anlatmaları*, Çev. Fikret Türkmen vd. Ankara: TDK Yayınları.
- Kaftancıoğlu, Ü. (1979). *Köroğlu Kol Destanları*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kaya, D. (1997). Köroğlu Kollarının Yeni Varyantları, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 5, 311-334.
- Kızıoğlu, F. (1982). Destân Kahramanı Köroğlu, Dede Korkut Oğuznâmeleri'ndeki İç-Oğuz Beğleri'nden Karakonak (Mamikonlular) Hânedanı'ndan Olup, V. Yüzyılda Sasanlı-İranlılar'la Savaşmıştır. Köroğlu Semineri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı, 3-7.
- Mulhern, F. (2000). *Culture/Metaculture*. Florence, KY: USA: Routledge.
- Nurmemmet, A. (1996). Göroğlu Türkmen Halk Destanı (Göroly Türkmen Halk Dessany). 4. Cilt. Ankara: Bilig Yayınları.
- Özdemir, A. (2006). 'Köroğlu Men Bezergen' Destanındaki Özel Adlara Dair. *Bilig*, 37, 91-114.
- Özkan, İ. (1997). Köroğlu Destanında Kahraman ve Atının Doğuşu İle İlgili Motiflerin Tahlili. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1997/II, 549, 223-233.
- Roux, J. P. (2007). *Türklerin Tarihi-Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl-*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Saluk, R. G. (2008). *Köroğlu Destanı'nın Uygur Versiyonu (Metin-Aktarma-İnceleme)*. Basılmamış Master Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkü Köroğlu*. (H.1256/M.1839), Millî Kütüphane'de 06 Mil Yz Cönk 142, www.yazmalar.gov.tr/28 Şubat 2011.
- Wilks, J. M. (1995). Aspects of the Köroğlu Destan: Chodźko and Beyond. University of Chicago, Department of Near Eastern Languages and Civilizations.
- Wilks, J. M. (2001). The Persianization of Köroğlu: Banditry and Royalty in Three Versions of the Köroğlu destan. *Asian Folklore Studies*, 60/2, 305-318.
- Yakıcı, A. (2007). Halk Anlatılarında Yer Alan Köroğlu Tipleri ve Âşık Köroğlu'nun Bu tipler Arasındaki Yeri, *Milli Folklor*, 19, 76, 113-123.
- Yıldırım, D. (1998). Köroğlu Destanı'nın Orta Asya Rivayetleri. *Türk Bitigi*. Ankara: Akçağ.

EXTENDED ABSTRACT

Legends reflect and carry ahead the points of view, literary tastes, opinions and traditions of the society. They play an important role in transmitting folk ideas to future generations. In this article, we can demonstrate this idea within the literary and historical aspects of the Turkish legend *Köroğlu*.

Köroğlu Epic has two important major branches. One is called as the west part which include Anatolia, the Balkans, the Crimea and the Caucasus versions, the other is called as the east part which include Turkmen, Uzbek, Uighur, Kazakh, Karakalpak and Tajik versions. Both version sides can be divided by the Caspian Sea because the versions first episodes are different. The east side versions consider us the word *gur/gor* (which is the prefix of *Köroğlu*) means tomb, and this word should be etymologically correct because the hero was borned in the tomb. According to another aspects, the word has a link to the prehistoric *Oğuz* tribes and it means "hero". In the west branches of this versions the legend's fiction is about the adventures of a man which his father is blind (In Turkish *Köroğlu* means the son of the blind man). The man's blindness is because of the cruel seignor and this adventure is about his son's revenge.

The legend *Köroğlu* is a monument that reflects the collective culture, history and folklore of the Turkish nation. Well-rounded properties of this text hide away a trasure of Turkish history and literature from past to the present. We can see the different social intercourse of ethnic members (Arabs, Armenians, Jews , Kurds, Georgians, Lezgi, Europeans , Chinese and so on) with Turks. The purpose of this article would like to shows us what says the experts of Turkish narrators says about Armenians.

To process the data in historical researches are very essential. So, to demonstrate the opinions we have to use the written sources. In this article, 1256/1839 dated *Köroğlu* folksong we receive from a manuscript was transferred to Latin alphabet. Also, in the *Köroğlu* Epic the Armenian pratogonist can be examined by using the other written versions. Yet, *Köroğlu* and Armenian versions and this epic narrative should be the subject of serious research.

The pratogonist Armenian in this legend unfortunately depicted as cruel merchant, fake identity, insinuating manner person like other ethnic members in this legend. The background of the speech between *Köroğlu* and Armenian, the text make us a criticism of Armenian bedbehaves, the unjust enrichment on the road, religious differences and betrayal to the Turks.

In the Pertev Nail Boratav's book called as *Köroğlu* Epic there is a text named *Urfa* Versions describes the story of a product was captured by Armenians. Outstanding issues in the story is loyalty to the owner of the horse. This text is similar to songs in our manuscripts dated 1256/1839 but carries different characteristics in terms of episodes strings. In Boratav's *Maraş* texts are -also in the same work- "Tribute thousand gold than you can surmount *Irmani*" as may be considered lacking compared to the songs we transfered the Latin alphabet and songs of connections rather *Köroğlu* Armenian and it coincides with narration.

We transfer the songs to the Latin alphabet; The struggle between the road tax to pay Armenian Indian peddlers new with Köroğlu, Armenians bezirgan the Görogly Damascus path to advise you to wait, Görogly peddlers until the coming Göroglu Ayvaz in will be defeated Köroğlu with eclipses and cengi to reject situated recovery episodes. It is a song written by the syllabic "6 + 5 = 11".

As Garriyev pointed out that since the rise of nationalist movements of the 19th century many Armenian poets and writers have turned to Köroğlu he has addressed the epic and wrote again by using the Turkish versions. The most interesting one of these work is belong to a poet named the Patkany in 1856. His work's name is Köroğlu. These and other trends in Armenian writers and poets for many years with peace and ethnic feelings by taking advantage of where they live in prosperity and literary productivity of Turkey established friendly relations it seems to be one of the ways they are applying to mobilize.

Comparative studies in order to have more definite and clear results should be expanded. The topics covered in Köroğlu Epics have types of cases overlap, these weaves text with epics of other nations, the text of the formation of the ground and told the media and so on. It poses different characteristics in terms of many factors.